

BIBLIAI TÁJAK – EMBEREK

Babilon maradványai a Google-map képen

A legtöbb bibliatanulmányozó az Ézsaiás 40–55-nek a babiloni száműzetés idejét (586–539) jelöli meg.¹ Ennek okai a következők: a babiloniakat vagy a káldeusokat világosan említi a 43,14; 47,1.5; 48,14.20. Másodszer legyőzetésükre Nagy Kürosz, a perzsa uralkodó által legalábbis utal a 44,24–45,5 (lásd még 41,2–4, ahol talán éppen Küroszra utalva beszél az emberről, akit Isten arra indít, hogy népeket győzzön le). A legyőzetést követően a száműzötteknek el kellett menekülniük Babilonból (48,20; lásd még 52,11 és 55,12–13), nemcsak azért, mert nem Babilon volt az otthonuk, hanem az ottani erkölcsi állapotok miatt is. A babiloniakat elítélik bálványimádásért a 45,20-ban, varázslásért a 47,12-ben és csillagjósolásért a 47,13-ban.

A Biblia három Babilonba való elhurcolást jegyez fel. Az első Kr. e. 597-ben történt, és mintegy tízezer jeruzsálemit érintett, mind felsőosztálybeli, képzett személyek, köztük Jójákin király is (2Kir 24,10–15). A második Jeruzsálem bukása idején történt Kr. e. 587–586-ban (2Kir 25,11), és további 832 embert érintett (Jer 52,29). A harmadik feltehetőleg Kr. e. 582-ben történt, és az utolsó 745 ember csoportját érintette (Jer 52,30). Jójákin királyt Babilonban bebörtönözték, és régészek egy Kr. e. 592-

ből származó dokumentumot is találtak, ami a róla szóló rendelkezéseket sorolta.² A 2Kir 25,27–30 szerint kiengedték, és helyet kapott a többi leigázott király között Evil-Meródnak, Nebukadneccar fiának udvarában, aki Kr. e. 562–560-ig uralkodott.

Az Istár-kapu egyik varázslénye, a láma

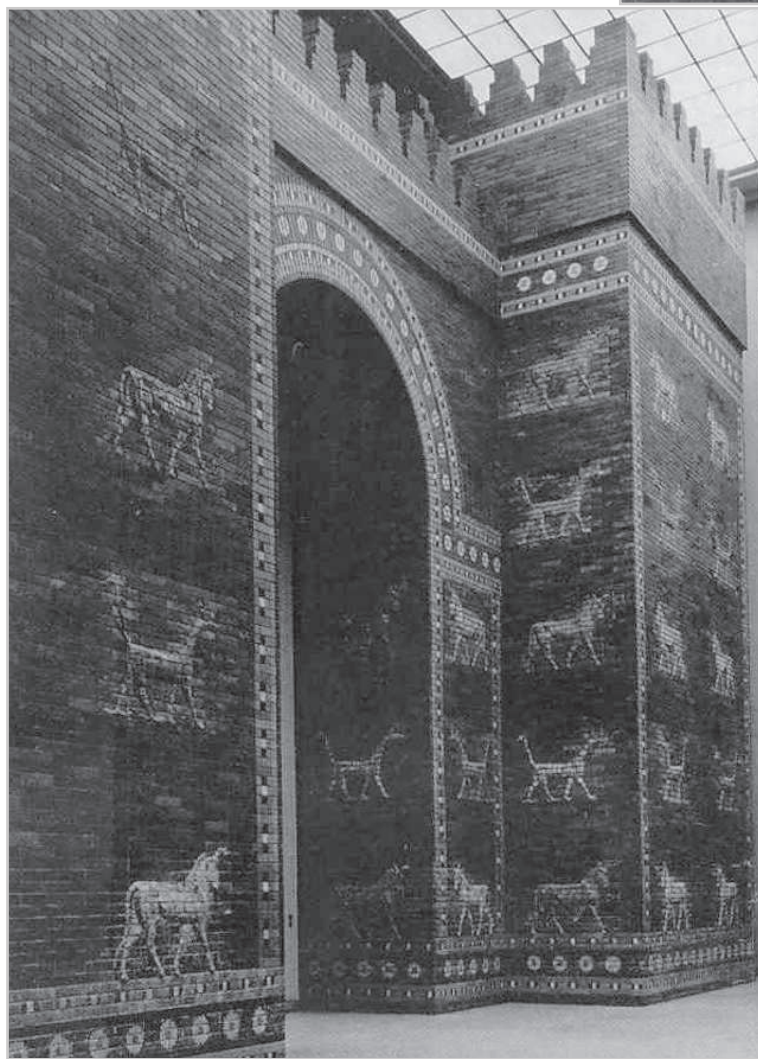
Milyen lehetett az élet Babilonban az elmozdított zsidók számára? A Biblia megmutatja az állapotok egy részét, amik között éltek. Legalábbis néhányan közülük Tel-abibban (mai elhelyezkedése ismeretlen) a Kebár folyónál (Ez 3,15), amit általában a babiloniak által Kebárnak nevezett öntözőcsatornával azonosítanak. A régészek számos nyilvántartási szöveget is találtak, rajtuk héber nevekkkel Nippurban, Babilontól délkeletre.³ Feltehetőleg sokan (talán mindannyian) a száműzöttek közül magán a városon kívül éltek. Jeremiás arra inti őket, hogy építsenek házakat, ültessenek kerteket, és házasodjanak (29,4–9), azt sugallva ezzel, hogy szabadok voltak arra, hogy normális életet éljenek, de arra nem, hogy visszatérjenek Jeruzsálembe, amiben egyes köztük levő „próféták” tévesen reménykedtek. A 137. zsoltár kifejezi vágyódásukat a hazatérésre, és megfesti a gúnyolódó babiloniakat, akik arra unszolják őket, énekeljenek Sionról és letűnt szépségéről.

Ezekben a kis falvakban több szempontból is kellemes lehetett az élet. A babilon környéki vidéki otthonokat gyakran öntözött kertek vették körül. Meróda-

Baladán – aki a nyolcadik században a babiloni felkelést vezette az asszír hegemonia ellen – királyi kertjében gyümölcsfélék, tők- és dinnyefélék, fűszerek, leveles zöldségek és hüvelyes növények is megtalálhatóak voltak.⁴ A falubeli háza-

Az Istár-kapu másik állata az oroszlán. A kaput Istárról, a mezopotámiai istennőről nevezték el, akit Sin holdisten lányának hittek. Gyakran összekapcsolták Tammuzzal, a növényzet istenével, aki növekedési évszakot hozza el

A babiloni Istár-kapu ezen rekonstrukciója megmutatja, hogyan látták a zsidók, akiket Nebukadneccar foglyul ejtett. A kaput varázslények díszítették a tégladombormű részeként. A fal tégláit kék zománc borította, míg azok a téglák, melyekből az állatokat mintázták, sárgák és barnák voltak

kat egymáshoz közel építhették, és az építéshez agyagtéglát használhattak. Legtöbbjüknek nyitott udvar lehetett a közepén. A tetők pálmafából készülhettek, és náddal és levelekkel borították őket. Az udvarról induló lépcsők biztosíthatták a tetőre való feljutás lehetőségét.⁵ De még a környező falvakban élő emberek életét is a városi élet határozta meg.

Régészeti ásatások (elsődlegesen az 1889-től 1917-ig tartó, Robert Koldewey által a German Oriental Society számára végzett ásatás) és olyan ókori írók, mint a görög történetíró, Hérodotosz⁶ vagy a zsidó történetíró, Josephus⁷ magáról Babilonról is nagy mennyiségű információt közölnek. Négyzet alapú lehetett (körülbelül három mérföld hosszú oldalakkal), és közrefogta az Eufráteszt. Egyes kutatók azt állítják, a város háromszög alapúra épülhetett. Koldewey becslései szerint a városfal 11 mérföld hosszan, 65 láb magasan és 85 láb szélesen húzódhott. Egymástól nagyjából 65 lábra elhelyezkedő toronyok erősítették a falat, és árok vette körül, ezzel megnehezítve a támadást. Ahol a folyó kettévágta a várost, további falak szegélyezték a partját, és a város két felét híd kötötte össze.⁸ Egyenes utcák cikkcakkozták be a várost.⁹

Nyolc kapu, mindegyik egy-egy istenségről elnevezve nyújtott belépési lehetőséget a városba. Mindegyik egy széles felvonulási útra nyílt. A legfontosabb kaput Istárról, egy mezopotámiai istennőről nevezték el, akit Sin holdisten lányának hittek, bátyját pedig Shamash napistennek. Gyakran összekapcsolták Tammuzzal, a növényzet istenével, aki a legenda szerint azáltal hozza el a növekedési évsza-

kot, hogy minden évben meghal, majd visszatér az életbe.¹⁰ Az Istár-kaput bikákat és sárkányokat ábrázoló domborművek díszítették, és a felvonulási útra, Babilon „fő utcájára” nyílt.

Az Istár-kapu másik állata a bika

Nebukadneccar újraburkoltatta az utat, és falait oroszlánfigurákkal díszítette, szintén domborművek formájában. A felvonulási út másik oldalán álltak Babilon főépületei: Ninmahnak, az alvilág istennőjének temploma, Nebukadneccar palotája (benne feltehetőleg a függőkertekkel), Istár temploma, az Etemenanki-cikkurat, mely egy oldalanként körülbelül 1400 láb és 300 láb magas, trapéz formájú épület, melyet Nabopolassar állított helyre, az Esagila-templom Márduk főistenség részére, és a város ellenkező oldalán Ninurta hadisten temploma és kapuja.¹¹ A város régészeti csodái természetesen a szicíliai Diodórosz (egy nem sokkal Jézus születése előtt alkotó történetíró) által leírt függőkertek voltak. Amyitis médiabeli otthona után sóvárgó felesége számára építették, alapja száz láb oldalhosszúságú négyzet, és felszálló erkélyekből állt. Minden erkély le volt zárva, hogy megakadályozzák a nedvesség átszivárgását, elegendő földdel volt feltöltve ahhoz, hogy a legnagyobb fák is meggyökerezhessenek, és be volt ültetve mindenféle növényvel.¹² Mivel a legfelső erkély majdnem olyan magas volt, mint a városfal, úgy látszott, mintha a növényzet a levegőből nőtt volna ki és a környező épületek felett függött volna.

A Jeruzsálemet legyőző babiloni hadsereg erején és magának Babilonnak művészi kiválóságán túl a babiloni kultúra más aspektusai is hatással lehettek a zsidó száműzöttekre. Ennek a hatásnak egy apró bizonyítéka lehet az a gyakorlat, hogy a zsidó gyermekeknek babiloni neveket adtak. Például Jójákin (Jekonjá) egyik fiát Senaccarnak nevezték el (1Krón 3,18), aminek egy lehetséges jelentése „Sin (a hold isten) óvja az apát”; egyik unokája pedig a Zerubbábel (3,18–19) nevet kapta, ami annyit jelent, „Babilon gyermeke”. Ezek a nevek nem azt mutatják, hogy Jójákin áttért volna a babiloni istenekhez, de rámutatnak a babiloni kultúra átható befolyására.¹³

Egy másik jellegzetes vonás, amiről a babiloni kultúra híres volt, az a tudományos eredményeinek magas szintje. A második évezreddel kezdődően a babiloniak foglalkoztak matematikával (beleszámítva a másodfokú egyenleteket és a holdnaptárt, minden három évben egy ráadás hónappal, hogy igazodjanak a Naphoz), csillagászattal, csillagjóslással, alapvető gyógymódokkal és bizonyos vegyi agyagokkal és gyógynövényekkel kapcsolatos ismeretekkel.¹⁴

A legnagyobb fenyegetést a száműzöttek hite számára mégis a hódítóik vallása jelentette. A zsidók valószínűleg találkoztak a babiloni vallás aspektusai közül hárommal. Ezek közül az első annak politeisztikus természete. A pantheon tetején, melyet legnagyobb részt a korábbi mezopotámiai civilizációktól vettek át, három istenség trónolt. Az első Anu, aki olyan magasan állt az emberek fölött, hogy alig volt vele kapcsolatuk. Az ősi sumér vallásban oldalán a hatalmas Enlil istenség állt, a szél istene, és Nippur városának saját istene.

Babilonban azonban Márduk állt a helyén, Babilon főistene. A harmadik Ea volt, a vizek és a bölcsesség istene. Őt rangban három másik követte, akiknek nevei már szerepeltek korábban: Shamash (a napszten), Sin (a holdisten) és Istár (a háború, a szerelem és a nemzés istennője). Minden más isten alacsonyabb rangú volt ennél a hatnál.¹⁵ Az ókori írók 43 különböző isten templomáról számolnak be Babilonban.¹⁶ Az imádók gyakran helyezték el isteneik képmásait ezekben a templomokban. Hérodotosz leírja például az egy asztalnál ülő nagy arany Zeusz-képmást az egyik szentélyben és egy 18 láb magas aranyszobrot egy másikban.¹⁷

A babiloni vallás aspektusai közül a második, hogy ezeket a képeket az ünnepek alkalmával végigvitték Babilon utcáin. Ezek közül az ünnepek közül a legfontosabb az Akitu vagy újévi ünnep, melyet minden év tavaszán ünnepeltek. A papok faképeket vájtak, majd bevonták ezeket arannyal és ékkövekkel (vö. Ézs 40,18–20; 41,7). Ezután megmosdottak és imádkoztak. Ezt követően elszavalták a babiloni terem-

A holdistenség ábrázolása megtalálható volt Asszíria és Babilónia minden nagyobb városában

Egy szertartási edény héber felirattal

téposzt, az Enúma elist, és talán el is játszották. A királyt rituálisan megalázták, majd visszaállították a hatalomba. Végighajtották az utcán, majd száműzték és feláldozták. Az istenek képeit behozták Babilonba, mindegyiket külön menetben. Majd azt mondták, az istenek összegyülekeztek, hogy eldöntsék a következő év sorsát. A ünnepség a „szent esküvővel” ért véget (a termékenységet biztosítandó) és egy lakomával.¹⁸ A képmáskészítés természetesen megszegte a második parancsolatot (2Móz 20,4–6), és az Ézs 40,19–20; 42,17; 45,16.²⁰ becsméri ezeket a szertartásokat.

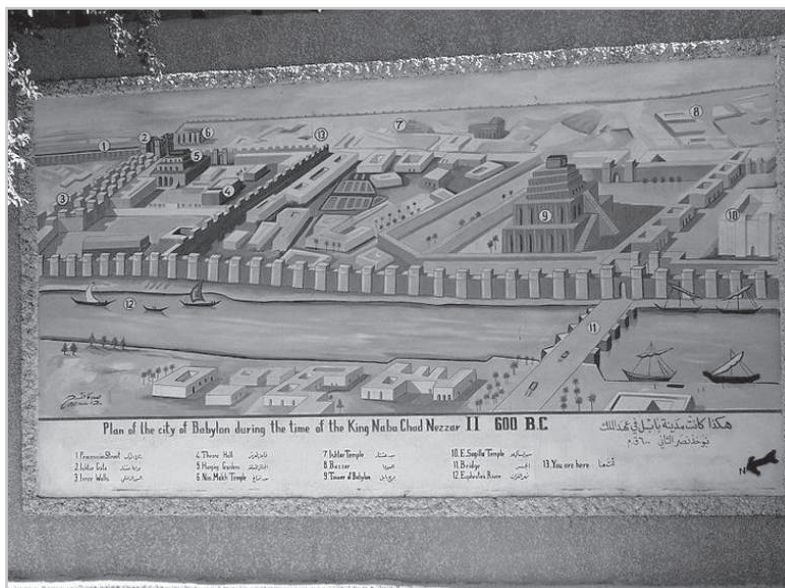
A babiloni vallás aspektusai közül a harmadik, hogy a babiloniak mítoszokat szavaltak isteneik tetteiről és gaztetteiről, akik nem álltak a nemiség és a hadviselés fölött. Az Enúma elis című teremtésmítoszban például a babiloni főisten, Marduk lemészárolja Tiamat tengeristennőt, kettészakítja, és belőle teremti meg az eget és a földet.¹⁹ A Biblia elbeszélése a teremtésről az 1Mózes 1-ben semmit nem mutat a babiloni elbeszélés feszültségéből és zürzavarából. Isten csupán megszólalt, és a világ létrejött, teljes egészében beleilleszkedve az Isten tervébe.

Szembenézve ezzel és a babiloni kultúra egyéb befolyásoló tényezőivel, Isten száműzött népe hűséges maradt. Isten a kellő időben felhasználhatta Küroszt, hogy legyőzze Babilont. Mégis, még egy olyan késői könyvben is, mint a Jelenések könyve, a szerzők elméjében a város azon erők és

királyságok szimbólumaként hagytak lenyomatot, melyek Isten ellen fordultak (lásd Jel 18,2–3.21–24).

Jegyzetek

1 Lásd Baptist scholars Page H. Kelley, „Isaiah” in The Broadman Bible commentary, vol. 5 (Nashville: Broadman, 1971), 156, 158, 172–176. o.; és John D. W. Watts: „Isaiah”

Babilon városának ábrázolása Nebukadneccar király időszakának Kr. e. 600 körüli elrendezéséről

Babilon történelmi városrészének helyreállított része

34–66 (Word Biblical Commentary, 25; Waco, Word, 1987, 73–75. o. E. J. Young felhívja a figyelmet a hatodik századi személyekre és eseményekre is, melyeket bizonyítékoknak nevezett az Isten prófétáit megihlető képességekre.

2 James B. Pritchard: *Ancient Near Eastern texts relating to the Old Testament* (Princeton: Princeton University, 1969), 308. o.

3 G. Ernest Wright: *Biblical archaeology* (Philadelphia: Westminster, 1962), 208. o.

4 Charles F. Pfeiffer: *Exile and return* (Grand Rapids: Baker Book House, 1962), 50–51. o.

5 Uo., 51–52. o.

6 Herodotus, Book I, 178–183. o.

7 *Antiquities of the Jews*, 10.11.1.

8 Gerald A. Larue: *Babylon and the Bible* (Grand Rapids: Baker Book House, 1969), 51. Herodotosz (179. o.) feljegyzi, hogy a falak teteje mindkét oldalon egyszobás házakkal volt szegélyezve, elegendő helyet hagyva középen egy négylovas harci szekér számára.

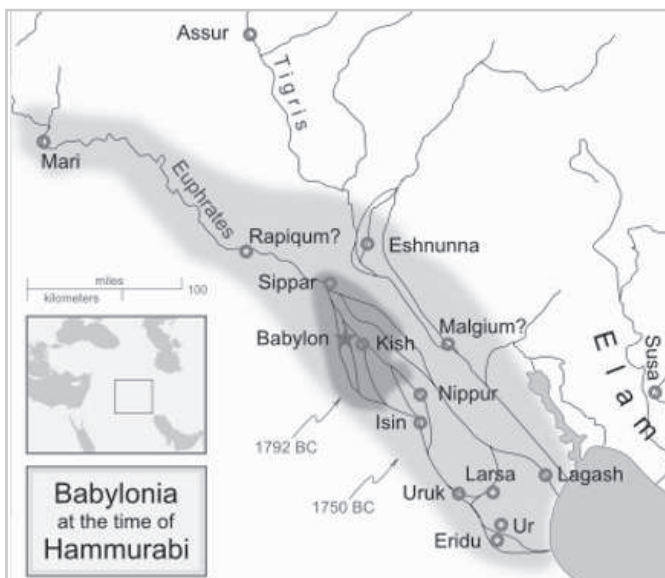
9 Herodotus, 180. o.

10 Robert M. Good: „Ishtar,” in *Harper’s Bible dictionary*, ed. Paul J. Achtemeier (San Francisco: Harper, 1985), 433. o.

11 Larue, 54–65. o.; James Wellard, *Babylon* (New York: Saturday Review Press, 1972), 160. o. Lásd szintén a város leírását: Seton Lloyd: *The archaeology of Mesopotamia* (London: Thames and Hudson, 1978), 224–231. o., és James G. Macqueen, *Babylon* (New York: Frederick A. Praeger, 1964), 155–182. o.

Babiloni világtkép. Az Enūma eliš kezdősorú babiloni teremtetéposz szerint Marduk isten Tiamat tengeristennőt, kettészelte és megalkotta belőle a földet és az eget. A bibliai teremtetéstörténet nem számol be hasonló zűrzavarról

Babilónia a Kr. e.-i 18. század elején és a század derekán

12 Diodorus Siculus, *History*, Book II., Ch. 10; lásd még Wellard, 156–157. o.

13 Larue, 66. o.

14 Lásd hosszas vita: H. W. F. Saggs, *The greatness that was Babylon* (New York: Hawthorne Books, Inc., 1962), 445–482. o.

15 Uo. 328–338. o.

16 Larue, 65. o.

17 Book I, 183. o.

18 Larue, 68–70. o.

19 Pritchard, 67–68. o.

Biblical Illustrator, Spring, 1993. 74–77. o.
Ford.: Lukács Dániel